

Wprowadzenie

Przedstawiamy Państwu kolejny numer czasopisma „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna”, który został przygotowany w związku z jubileuszem 70. urodzin prof. UAM dr. hab. Romana Matykowskiego – geografa, który od lat 1970. związany jest z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i z poznańską geografą społeczno-ekonomiczną.

Publikacja jest wyrazem wielkiego uznania dla dorobku naukowego i działalności badawczej Jubilata, który przyczynił się do rozwoju nie tylko poznańskiego ośrodka geograficznego, ale i wielu nowatorskich nurtów w geografii społeczno-ekonomicznej. Na szczególne podkreślenie zasługuje bogactwo i wielowątkowość podejmowanej przez Jubilata problematyki badawczej, a także umiejętność nawiązywania współpracy naukowej zarówno z uznanymi badaczami z różnych ośrodków geograficznych w Polsce i na świecie, jak i z najmłodszymi adeptami nauki – asystentami, doktorantami i studentami. Jako zespół redakcyjny, składający się z trochę młodszej generacji współpracowniczek prof. Romana Matykowskiego, szczególnie doceniamy właśnie tę umiejętność integrowania wysiłków wokół aktualnych zagadnień badawczych, inspirowania i motywowania do wkroczenia na coraz to nowe pola naukowego poznania.

W zeszycie zebrano artykuły znanych i cenionych geografów oraz przedstawicieli dyscyplin pokrewnych z polskich i zagranicznych ośrodków akademickich, a podejmowana w nich problematyka badawcza jest silnie powiązana z zainteresowaniami naukowymi rozwijanymi w pracach Jubilata. Warto dodać, że autorzy prezentowanych artykułów należą do grona cenionych przez prof. Romana Matykowskiego naukowców z dziedziny nauk społecznych, z którymi łączy go wieloletnia znajomość, przyjaźń i współpraca.

Pierwszy w kolejności alfabetycznej został przedstawiony artykuł geografów z Uniwersytetu w Rennes we Francji Guy Baudelle’a i Louis-Thibaulta Burona (Department of Geography and Planning, Faculty of Social Sciences) pt. „Explaining the dynamics of small towns in Western France by testing three possible factors”. W artykule autorzy zbadali zmiany demograficzne zachodzące w małych miastach zachodniej Francji w latach 1990–2015. Na podstawie studiów literatury wyróżnili trzy potencjalne czynniki wpływające na te zmiany, a mianowicie: bliskość większych miast jako możliwy czynnik rewitalizacji z powodu rozrastania się miast, bliskość wybrzeża, której przypisywana jest rosnąca rola atrakcyjności mieszkaniowej, oraz odległość do dworca kolejowego (ze względu na znaczące podniesienie jakości usług kolei pasażerskich). Badania wykazały, że z tych czynników w największym stopniu zmiany demograficzne w Bretanii i Kraju Loary wyjaśnia ostatni, najrzadziej wzmiankowany w literaturze.

Artykuł Elżbiety Bilskiej-Wodeckiej z Instytutu Geografii i Gospodarki Przemysłowej Uniwersytetu Jagiellońskiego dotyczy wykorzystania koncepcji post-sekularyzmu w badaniach geograficznych w nurcie geografii religii, geografii

społecznej i kulturowej. Autorka zwraca uwagę, że geografia może wzbogacić tę koncepcję poprzez m.in. analizę interakcji sekularyzmu i sakralności w przestrzeni oraz poprzez analizę symboliki lub kodu kulturowego, wpływającego na wyrażenie religijnej tożsamości osób i miejsc. Ponadto w artykule wskazano możliwości wykorzystania koncepcji postsekularyzmu w badaniach geograficznych – do takich zaliczono m.in. badania działalności organizacji opartych na wierze, których wolontariusze pracują na rzecz wykluczonych grup społecznych. Na podkreślenie zasługuje też pewna doza optymizmu związana z badaniami geograficznymi w oparciu o koncepcję postsekularyzmu, na którą autorka zwróciła uwagę i która wiąże się z możliwościami alternatywnych analiz sfery religijnej i świeckiej, często definiowanych jako przeciwieństwa.

Trzeci artykuł pt. „Ekstraktywizm jako główna strategia zawłaszczania ziem pod nowe inwestycje. Konflikty społeczne w turystycznym regionie Bahía de Tela w Hondurasie” przygotowali Mirosława Czerna (Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego) i Andrzej Czerna (Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie). Opracowanie porusza problemy tubylczej ludności Garifuna, zamieszkującej atrakcyjny przyrodniczo obszar w północnej części Hondurasu nad Morzem Karaibskim, związane z zagrożeniem wysiedlenia i przemocą w kontekście intensywnej eksploatacji zasobów naturalnych przez kapitał międzynarodowy przy wsparciu władz politycznych. Badania, czyli analiza projektów inwestycyjnych, dokumentów publikowanych przez organizację Garifuna, materiałów kartograficznych, a także wywiady pogłębione z mieszkańcami Tela, udowadniają stosowanie przez rząd Hondurasu strategii ekstraktywizmu, powszechnego w krajach Ameryki Łacińskiej.

Czwarty w kolejności alfabetycznej artykuł został napisany przez Bolesława Domańskiego i Monikę Murzyn-Kupisz z Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego i dotyczy problematyki krajobrazu kulturowego oraz różnych narracji tożsamości – lokalnej, regionalnej, narodowej i ponadnarodowej. Autorzy – wykorzystując przykład empiryczny miasta Gliwic – dokonali analizy odzwierciedlenia poszczególnych rodzajów tożsamości w nazwach ulic, symbolicznych obiektach oraz w funkcjach nadawanych budynkom. Przedstawili również ocenę trwałości różnych elementów tożsamości oraz scharakteryzowali rolę różnorodnych grup interesariuszy w kształtowaniu krajobrazu kulturowego miasta. Oprócz interesującego *case study* Gliwic w artykule przeprowadzono usystematyzowaną i wieloaspektową analizę pojęcia krajobrazu kulturowego oraz analizę różnych sposobów wyrażania narracji o tożsamości, szczególnie w ujęciu tzw. krytycznego dyskursu o dziedzictwie kulturowym.

Kolejny artykuł w prezentowanym zeszycie pt. „Prawo do przedmieść. Dylematy prawne, ekonomiczne i społeczne inkorporacji terenów podmiejskich na przykładzie miasta Opola” został przygotowany przez Tomasza Kaczmarska z Wydziału Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autor w swoich rozważaniach koncentruje się na uwarunkowaniach prawnych inkorporacji przedmieść i prawie samorządów lokalnych do ochrony własnych granic. Wyraźnie artykułowane

jest stanowisko, że organizacja terytorialna powinna być nie tylko akceptowana przez społeczeństwo, ale także wyrastać z jego tradycji, odpowiadać jego stylowi życia i aspiracjom. Jako studium przypadku zaprezentowano proces powiększenia granic Opola, gdzie podjęto decyzję wbrew woli społeczności lokalnych gmin podmiejskich. Niezwykle wartościową częścią pracy są wnioski i rekomendacje dotyczące bardziej systemowego rozwiązywania problemów zmian terytorialnych oraz zwiększania transparentności podejmowanych decyzji.

Następny w kolejności artykuł Jerzego Runego z Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Śląskiego nosi tytuł „Metodologia prac awansowych a tożsamość polskiej geografii społeczno-ekonomicznej – wybrane kwestie problemowe”. Przegląd reprezentacyjnego zbioru prac habilitacyjnych z geografii społeczno-ekonomicznej ostatniego dziesięciolecia pozwolił autorowi na wyróżnienie szeregu mankamentów tych prac oraz na ocenę złożonych uwarunkowań rozpoznanych sytuacji. Ważnym aspektem artykułu jest przedstawienie problemu zmian jakości metodologicznej prac awansowych w kontekście utrzymania tożsamości dyscypliny, a także w sytuacji zmiany pokoleniowej i przejmowania odpowiedzialności za rozwój dyscypliny przez młodszą generację geografów. Ogólne refleksje podsumowujące nie należą do nadmiernie optymistycznych, a przedstawione dylematy mają fundamentalne znaczenie i wskazują na konieczność podjęcia dyskusji i konkretnych działań w tym zakresie.

Artykuł autorstwa Zbigniewa Rykła (Stowarzyszenie Naukowe Przestrzeń Społeczna i Środowisko) pt. „Region w teorii Kazimierza Dziewońskiego – założenia i implikacje” stanowi wnikliwą analizę dorobku teoretycznego prof. Kazimierza Dziewońskiego. Opracowanie porządkuje podstawowe kategorie pojęciowe i główne założenia koncepcyjne teorii regionu ekonomicznego, który autor nazywa regionem (społeczno-)ekonomicznym. Zbigniew Rykiel przede wszystkim rozpatruje teorię regionu ekonomicznego na tle innych regionów w poszczególnych wzorcach wyjaśniania: klasycznym (region geograficzny Michała Janiszewskiego), dogmatycznym (region ekonomiczny Bogumiła Rychłowskiego), pozytywistycznym (region „w ogóle” Andrzeja Wróbla), dialektycznym (region społeczno-ekonomiczny Kazimierza Dziewońskiego), personalistycznym (region jako miejsce Bohdana Jałowieckiego) i realistycznym (region terytorialny Zbyszka Chojnickiego). W podsumowaniu autor zwraca uwagę na ogromny potencjał intelektualny teorii regionu Kazimierza Dziewońskiego, która pomimo upływu półwiecza od sformułowania warta jest przypomnienia i wykorzystania w kontekście współczesnej dyskusji naukowej nad regionem, nie tylko w geografii, ale również w socjologii. Zbigniew Rykiel postuluje też ekspansję koncepcji regionu Kazimierza Dziewońskiego w literaturze anglojęzycznej.

W artykule Jacka Schmidta z Instytutu Antropologii i Etnologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu została poddana krytycznej analizie „przestrzeń idealna” w perspektywie organizacji strzeżonych ośrodków dla cudzoziemców w Polsce. Autor przedstawił wizję idealnej przestrzeni detencyjnej w oparciu o badania fokusowe, przeprowadzone z funkcjonariuszami Straży Granicznej, zatrudnionymi w sześciu polskich ośrodkach zamkniętych dla cudzoziemców. Z przedstawionych wyników badań wyłania się obraz instytucji, którą autor

kwalifikuje (posługując się terminologią Marca Augé) do kategorii „nie-miejsc”, a więc przestrzeni przemijających (czasowych), tranzytowych, „nieantropologicznych”. W artykule zwracają uwagę unikatowe, autorskie zdjęcia różnych obiektów w badanych ośrodkach, ilustrujące omawiane przykłady „mało idealnej” organizacji przestrzeni detencyjnych.

Artykuł Tadeusza Siwka z Uniwersytetu Ostrawskiego pt. „Herczawa-Hrčava: najbardziej czeska czy najbardziej pragmatyczna wieś na Zaolziu?” poświęcony jest Herczawie – gminie, która podczas czesko-polskiego konfliktu o Śląsk Cieszyński została przyznana Polsce, jednak skutecznie zabiegała o przyłączenie do Czechosłowacji. Miejscowa ludność motywowała swoje życzenie powodami gospodarczymi, głównie komunikacyjnymi. Autor przekonuje, że geografia górskiego terenu i wynikająca z niej sieć miejscowych dróg oraz powstającej kolei były istotnymi czynnikami powodującymi, że mieszkańcy Herczawy, chociaż nie mówili po czesku ani nie czuli się Czechami, zadeklarowali chęć przynależności do Czechosłowacji. Rozważania autora dotyczą kwestii tożsamości regionalnej, tożsamości z państwem. Herczowianie, jak wynika z artykułu, czuli się śląskimi góralami, a Czechosłowację wybrali pragmatycznie, z powodu możliwości dojazdu do ich odległej wsi. To ciekawy przykład nietypowych mieszkańców i odmiennej historii w porównaniu z okolicznymi gminami.

Autorem ostatniego artykułu – „Autonomia terytorialna mniejszości narodowych. Ujęcie komparatystyczne na przykładzie Mjanmy, Panamy i Boliwii” – jest Marek Sobczyński z Katedry Geografii Politycznej, Historycznej i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Łódzkiego. Autor dokonał przeglądu polityki państw w stosunku do mniejszości narodowościowych i procesów nadawania im autonomii terytorialnej na przykładzie trzech krajów zróżnicowanych pod względem: położenia geograficznego, dziejów i struktur narodowych. Analizę przeprowadzono z zastosowaniem metodologii historycznej (metoda retrospektywna) oraz metod używanych na gruncie nauk politycznych. Niezwykle wnikliwie i interesująco przedstawiona została autonomia narodowościowa badanych obszarów z bardzo bogatym kontekstem historycznym.

Jako zespół redagujący numer 54 czasopisma „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna” składamy podziękowania wszystkim autorom artykułów, którzy zechcieli przyjąć zaproszenie do publikacji poświęconej jubileuszowi 70. urodzin Profesora Romana Matykowskiego. Dziękujemy za trud włożony w przygotowanie oryginalnych dzieł naukowych, o wielkim ładunku merytorycznym, które stanowią nowy wkład w rozwój wielu nurtów geografii społecznej. Doceniamy Państwa zaangażowanie i mamy nadzieję, że nie tylko szerokie grono czytelników, ale również nasz przyjaciel – Jubilat – z wielką przyjemnością zapozna się z wynikami najnowszych Państwa badań.

Czytelnikom życzymy przyjemnej lektury, wierząc, że wszystkich nas ubogaci, a dla niektórych stanie się inspiracją do dalszego tworzenia.

Zespół redakcyjny:

Anna Tobolska, Justyna Weltrowska, Emilia Bogacka